

Залізний острів (з роману "Тронка") (скорочено)

Олесь Гончар

Новела з роману "Тронка"

"Залізний острів"

Блакитніє море. Дитячим щебетом розпочинається ранок на одному із мальовничих півостровів. Тут дитячий табір відпочинку. Люди в ньому веселі, безжурні, але й серед них виділяється Тоня Горпищенко зі своїми вигадками і завзяттям, і голосом, як веселий дзвіночок. Хоч нікому й не потурає, як і їй самій батько не потурав, уміє всякого приструнити, Тоня завжди в оточенні дітлахів. Уміє вона їх зацікавити, розповісти про кожну рослинку й комашку, водить у походи. Дивитися в степу особливо ні на що, то ж вожата веде малюків до очеретів, до криниці з прісною водою, про яку ходять легенди.

Перед вихідними Тоня стає схвильована, бурхливо-радісна. Подруги вже знають, що чекає на побачення з хлопцем, і просять начальника табору відпустити її.

Щоб скоротити шлях до радгоспу, дівчина бреде неглибокою затокою, через водорості, здригаючись від доторків медуз. Серце палає від передчуття зустрічі. Сьогодні її Віталік чергує на радіовузлі, відлучатися йому не можна, то ж вона сама прийде.

Радгосп ще спав міцним трудовим сном, коли Тоня, вся мокра, пробралася в садок, де спав на розкладачці Віталік. Хлопець одразу ж прокинувся, пригорнув її.

Уранці мати Лукія Назарівна поїхала на грузовику в сусідній колгосп, а Віталік із Тонею на мотоциклі степом по в'язких кучугурах — до моря. Дівчина міцно обнімає хлопця, і вони мчаться, аж вітер гуде.

Нарешті — море. Ліниво плюскотять хвилі, чорніють "на березі водорості. Далеко біліє рибальська хатина, а біля неї — корова. Вона забрела у воду, рятуючись від спеки, й тепер зацікавлено дивилася на прибульців.

Хлопець і дівчина сміються, купаються, бризкаються, жартують. Віталік відвів свій мотоцикл до хатини (там жив його далекий родич Сухомлин, і хлопець часто допомагав йому смолити човни), узяв баркас і зіпхнув його у воду. Дядька не було, і юнак почував себе трохи господарем. Вирішили попливти до судна, що виднілося на горизонті. Це був покинутий корабель, багато жителів уже плавали туди, та й Віталік теж, добувати свинець і всякі там радіодрібнички. Пливли вже цілу годину. Берег віддалявся, ледь виднівся, а корабель усе не наближався. Стало навіть трохи лячно. Тоня ніколи так далеко не запливала.

Аж ось уже й сіре залізне громаддя корабля. Висока щогла похилена, з неї звисають якісь проводи.

Для Тоні тут усе сповнене таємничості, якоїсь заборони. Судно грізне, похмуре, від

усього віє запустінням. Підпливли до борту. Тоня вхопилася за ілюмінатор і вилізла на палубу. Але одразу ж затанцювала босими ногами — залізо було, як розпечена сковорідка. Дівчина закричала, щоб Віталік швидше кидав їй босоніжки. Хлопець теж піднявся на корабель, і Тоні стало веселіше. "Почуття гостре, нервово-лоскітне охопило її. Хотілось сміятись, кричати, галасувати так, щоб усі почули! їхній крейсер. Двоє їх, двоє закоханих, на великому військовому судні. Ніколи, звичайно ж, не було на цьому військовому судні закоханої пари, щоб отак — він і вона. Лунали тут суворі команди, накази, радіопозивні, номери, шифри — все службове, суворе, владне. А тепер їм скорилося це тисячотонне сталеве громаддя, на сталевій арені могутніх рудо-іржавих палуб владарює сміх, їхня любов!"

Вони пішли по кораблю. Тоні все було цікаво — і скловата, і пробоїни, рвані дірки, якими вкрита палуба, і зяючі люки. Коли дівчина спитала, що то за дірки, Віталік зам'явся, перевів розмову на інше й сказав, що полігоном пахне. Йшли неквапом, оглядаючи кубрики, рубки, люки. Віталік застерігає — можна через необережність зірватися вниз. Тоня глянула вгору й побачила високо-високо щось, як шпаківню. То було місце для сигналіста, того, що дивиться вперед. Віталік, як мавпа, чіпко подряпався угору. Раптом зблід, дивлячись у море. Дівчина й собі подивилася. Далеко від них гойдався їхній човник, що, очевидно, відв'язався від корабля. Наздогнати його вже не можна було.

Звечоріло. На березі засвітилися вогники. А вони сидять, як сироти, мерзнуть — залізо дуже швидко вистигає. Тоня, наплакавшись, схилилася хлопцеві на коліна й задрімала. Віталій картає себе нещадно. Як він міг завести дівчину в смертельну пастку?

Тут їх чекають не лише спрага й голод, а й бомби, адже це — полігон для нічних тренувальних бомбардувань наших літаків.

Тоня теж картала себе — як вона могла, чому не зупинила таку небезпечну витівку. Їх шукатимуть, звичайно, але ніхто не подумає, що вони тут. А ще як знайдуть порожній човен із одягом.

Віталік думав, як їм урятуватися. Уранці він обстежить двигуни. Раптом їх можна якось запустити. Хлопець сказав Тоні, що після того, що сталося, вона мала б його ненавидіти. У дівчини ж прокинулося якесь ніжне, материнське почуття. Недаремно вона обрала Віталіка, якого вважала за найрозумнішого, найталановитішого. Він, хоч і скромний, але з тих, що роблять великі відкриття. Раптом почувся гуркіт літака. Хлопець шарпнув Тонго, потяг у якусь будку. Та не зрозуміла, і тільки згодом до неї дійшло, що вони — мішень, їх бомбитимуть. Скільки ж вони тут перебуватимуть? Дівчині згадалися чомусь братові слова про те, як важко бомбити море в зоряну ніч. І про те, як льотчики інколи не повертаються, наче й досі живуть там, у зоряних висотах.

Зажеврів схід, темніє на березі Центральна садиба. Віталік вирішує, що не занепадатиме духом, буде шукати, боротись, спробує викресати вогню, добуде забортової води. А поки що "ці двійко, що на судні, забравшись на бак, сидітимуть на своєму залізному острові, ждучи нічного удару, сидітимуть, мовчазно зіщулені, мов

останні діти землі, мов сироти людства!"

Критика, коментарі до твору, пояснення (стисло):

Новелу "Залізний острів" у романі О. Гончара "Тронка" називають твором-засторогою. Адже гуманістичні цінності, та й саме життя людини часто опиняється під загрозою цивілізаційних процесів. І як важливо при цьому зберегти здатність сучасної людини до захисту свого ества, своїх почуттів. Закохані через свою легковажність опиняються на військовому кораблі, який служить полігоном для нічних бомбардувань. Їхній човен відв'язався, і вони не можуть повернутися. Але не впадають у відчай, прагнуть знайти порятунк, не втрачають своєї людської гідності, своїх почуттів. Кінець кінцем вони врятувалися (про це в іншій новелі, "Тронка"). Віталік знайшов спосіб за допомогою скельця добути вогню, запалив одяг, і цей сигнал помітили на полігоні, послали за ними катер. Довго потім вони не могли без внутрішнього здригання згадувати про цю пригоду. Головне ж — залишилися гідними звання людини, не зрадили своєї любові.